



LİSE ÖĞRENCİLERİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNİN SPORTMENLİK DAVRANIŞLARININ BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ (MUŞ İLİ ÖRNEĞİ)

Savaş GENÇ¹, Erkut TUTKUN², Ayça GENÇ³, Hakan ACAR⁴

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, lise öğrencilerinde beden eğitimi ve spor dersinin sportmenlik davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesidir. Çalışmanın evrenini Muş il merkezinde 2018-2019 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 5868 (3725 erkek-2133 kız) öğrenci, örneklemini ise Muş il merkezinde farklı liselerde okuyan gönüllü 262 (192 erkek-76 kız) öğrenci oluşturmuştur. Çalışmaya katılan örneklem grubuna Koç (2013) tarafından geliştirilen Beden Eğitimi Sportmenlik Davranış Ölçeği (BEDSDÖ) uygulanarak, pozitif davranışları sergileme ve negatif davranışlardan kaçınma puanları belirlenmiştir. İstatistiksel analizde grupların dağılımı homojen olduğundan dolayı ikili karşılaştırmalar için Independent Seample T testi, çoklu karşılaştırmalar için de One Way Anova testi ve hangi gruplar arasında farkın olduğunu tespit etmek amacıyla da Scheffe testi uygulanarak, anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak alınmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik düzeyi yapılan analizler sonucunda 0,83 olarak bulunmuştur. Araştırmanın sonucunda; kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkmasa da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre negatif davranışlardan kaçınma puanları daha yüksek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin lise türüne bakıldığında sportmenlik puanlarının birbirine çok yakın olmasına rağmen sınıfların şube düzeyi arttıkça öğrencilerin sportmenlik davranış puanlarının yükseldiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sportmenlik Davranışı, Beden Eğitimi Dersi, Lise.

EVALUATION OF SPORTSMANSHIP BEHAVIORS IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS COURSES IN HIGH SCHOOL STUDENTS ACCORDING TO THE SOME VARIABLES: AN EXAMPLE OF MUS PROVINCE

ABSTRACT

The aim of this study was to evaluate the sportsmanship behaviours in physical education and sports courses of high school students who are studying according to the some variables. The target population of the study consisted of 1453 students (753 males- 700 females) who were studying in the academic year 2018- 2019 in Muş and the sample of it consisted of 262 volunteer students (192 males-76 females) who were studying at different high schools in Muş. The scores of displaying the positive behaviours and avoiding from negative behaviours were determined by applying the Scale of Physical Education Sportsmanship Behaviour (BEDSDO) developed by the coach (2013) to the sample group who participated in the study. SPSS 20.0 package program was used to analyze the obtained data from the research. For statistical analysis, significance level was determined as $p<0.05$ by applying Independent Seample T test for paired comparisons as distribution of the groups was homogeneous; by applying One Way Anova test for multiple comparisons and Scheffe test in order to determine the difference between the groups. Cronbach Alpha reliability level of the scale was found 0.83 as a result of the analyses. There was no significant statistical difference between female and male students; however, it was found that the score of avoiding from negative behaviours is higher in female students. It was observed that sportsmanship scores are very close to each other in accordance with the type of high school. At the class level, it was observed that the sportsmanship behavior increases as the grade in high school increases.

Keywords: Sportsmanship Behavior, Physical Education Course, High School.

¹ Muş Alparslan Üniversitesi Ortaokulu, Muş.

² Uludağ Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Bursa.

³ Muş Alparslan Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Muş.

⁴ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Zonguldak.

GİRİŞ

Beden eğitimi dersi, farklı öğrenme alanlarının yanı sıra öğrencilerin sosyal ve ahlaki gelişimine de katkı sağlayan ve eğitim tarihinde uzun geçmişe sahip bir alandır (Dowling ve Kârhus, 2011). Beden eğitimi dersi içerik olarak incelendiğinde psikomotor becerilerin öncelikli olduğu bir ders gibi değerlendirilmesine rağmen program kazanımları incelendiğinde sosyal ve ahlaki gelişimi destekleyici ve geliştirici yönlerinin de olduğu görülmektedir. Son yıllarda birçok ülkede beden eğitimi dersinin bu özelliklerinin, dersin öğretim programlarına da yansdığı söylenebilir. Ülkemizde halen uygulanmakta olan ortaokul ve lise beden eğitimi dersi öğretim programının öğrenme alanlarından birisi “sosyal beceriler” olarak tanımlanmış, içeriği de “etik-adil oyun-kurallara uyma, sosyal sorumluluk, bireysel sorumluluk, başkalarına ve farklılıklara saygı” şeklinde oluşturulmuştur. Beden eğitimi dersleri aracılığıyla okullarda gerçekleştirilen spor faaliyetleri çocuk ve gençlerde dayanışma ve işbirliği duygusunu geliştirme, kural bilinci oluşturma, paylaşım, adalet, hoşgörü ve yardım severlik gibi insani değerlerin içselleştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Sportif ortamlarda sergilenen bu gibi davranış örüntüleri sportmenlik davranışı olarak ifade edilmektedir.(Eng, 2002). Drewe (2000), beden eğitimi dersleri ve spor dallarının, sportmenlik davranışlarının geliştirilmesi ve uygulanmasında önemli role sahip olduğuna söylemiştir. Milli eğitim programlarının yeniden yapılandırılması sürecinde beden eğitimi ders programı da yenilenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), uluslararası birçok kaynaktan yararlanarak beden eğitimi dersi için yeni bir müfredat oluşturmuştur. Program vizyonunda, beden eğitimi dersi alan öğrencilerin etkinlik alanından kişisel ve toplumsal olumlu davranış sergilemesi gerektiği vurgulanmıştır. Örneğin, 6. sınıf A.1.20 Kazanımı, “Sportif etkinliklerde başarıyı takdir eder” olarak yer alır (Türkmen ve Varol, 2015). Bu nedenlerle, beden eğitimi dersi öğretim programlarının önemli bir boyutunu oluşturan sosyal beceri gelişiminin alt göstergelerinden sayılabilecek öğrencilerin sportmenlik davranışlarının düzeyinin belirlenmesi beden eğitimi dersi ve spor eğitimi açısından oldukça önemlidir.

Bu öneme bağlı olarak araştırmanın amacı Muş ilinde öğrenim gören lise öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersinin sportmenlik davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çalışmada, lisede öğrenim gören 9. 10. 11. ve 12. sınıf öğrencilerin sportmenlik davranışlarının ortaya çıkararak sonuçlarının tespiti yapmayı ve sportmenlik davranışı ile cinsiyet, öğrencilerin sınıf düzeyleri ve öğrenim gördükleri lise türü olarak belirlenen demografik bilgiler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu araştırmanın modeli “betimleyici, ilişkisel tarama (survey)” modelidir.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Muş ili merkezinde 2018-2019 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 5868 (3725 erkek-2133 kız) örneklemini ise Muş il merkezindeki (spor lisesi, meslek lisesi, Anadolu lisesi) 262 (192 erkek-76 kız) gönüllü lise öğrencileri oluşturmuştur. Veriler karşılıklı görüşme tekniğiyle öğrencilere birinci elden gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra ölçek uygulanarak yapılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, örneklem grubu olarak alınan öğrencilere verilen demografik form ve Koç (2013), tarafından geliştirilen Beden Eğitimi ve Sportmenlik Davranış Ölçeğine (BEDSDÖ) verdikleri cevaplardan elde edilmiştir. Bu Ölçek 22 maddeden ve 2 alt boyuttan (pozitif davranışlar sergileme-negatif davranışlardan kaçınma) oluşmaktadır. 5’li Likert tipi olan ölçekte ifadeler; Hiçbir Zaman – Nadiren – Ara sıra – Çok sık – Her Zaman şeklinde yanıtlanmaktadır. Ölçeğin her alt boyutundan alınan en yüksek puan 55, en düşük puan ise 11’dir. Ölçeğin güvenilirliğini belirleme çalışmasına bakıldığında ise ölçeğin cronbach alpha güvenilirlik katsayısı hesaplanmış, yapılan güvenilirlik hesaplamasında ölçeğin bütünüünün cronbach alpha güvenilirlik katsayısı 0.83 olarak belirlenmiştir. Yapılan analizlerin sonuçlarına bakıldığında, çalışmada kullanılan ‘‘Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış’’ ölçeğinin lise 9. 10. 11. ve 12. sınıflarda kullanımı için yeterli geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçek 12’si olumlu, 12’si olumsuz olmak üzere 24 maddeden oluşmakta, ölçekten alınabilecek en yüksek puan 110 en düşük puan 22’dir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde SPSS 20.0 paket programı kullanılmıştır. İstatistiksel analizde grupların dağılımı homojen olduğundan dolayı ikili karşılaştırmalar için Independent Sample T testi, çoklu karşılaştırmalar için de One Way Anova testi ve hangi gruplar arasında farkın olduğunu tespit etmek amacıyla da Scheffe testi uygulanarak, anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Okul-Sınıf Düzeyi Dağılımı

	9.Sınıf		10. Sınıf	
	f	%	f	%
Spor Lisesi	26	34,7	27	36,0
Meslek Lisesi	25	33,3	24	32,0
Anadolu Lisesi	24	32,0	24	32,0
Total	75	100,0	75	100,0
	11. Sınıf		12. Sınıf	
	f	%	f	%
Spor Lisesi	19	33,3	24	37,9
Meslek Lisesi	12	24,3	17	27,7
Anadolu Lisesi	23	42,4	23	35,4
Total	54	100,0	64	100,0

Tablo 2. Cinsiyet Değişkenine Göre Beden Eğitimi Dersinin Sportmenlik Davranışlarına Etkisi

	Gruplar	n	\bar{x}	ss	t	p
Pozitif dav.	Erkek	76	40,7	8,92	,50	0,87
	Kadın	192	40,01	9,08		
Negatif dav.	Erkek	76	22,3	7,85	1,03	0,19
	Kadın	192	23,6	9,11		

Tablo 2’de, lise öğrencilerinin cinsiyet dağılımı ile sportmenlik davranışlarının alt boyutları ile arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 3. Lise Türü Değişkenine Göre Beden Eğitimi Dersinin Sportmenlik Davranışına Etkisi

Poz.dav.	Kareler top	df	Kareler ort	f	p
Gruplararası	337,587	2	168,793	2,089	,126
Gruplarıçi	21414,981	265	80,811		
Toplam	21752,567	267			
Neg.dav.	Kareler top	df	Kareler ort	f	p
Gruplararası	409,254	2	204,627	2,690	,070
Gruplarıçi	20156,462	265	76,062		
Toplam	20565,716	267			

Tablo 3 incelendiğinde lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri lise türü ile sportmenlik davranışlarının alt boyutları ile arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 4. Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Beden Eğitimi Dersinin Sportmenlik Davranışına Etkisi

Poz.dav.	Kareler top	df	Kareler ort	f	p
Gruplararası	559,643	3	186,548	2,324	,075
Gruplarıçi	21192,924	264	80,276		
Toplam	21752,567	267			

Neg.dav.	Kareler top	df	Kareler ort	f	p
Gruplararası	1910,683	3	636,894	9,013	,000*
Gruplarıçi	18655,033	264	70,663		
Toplam	20565,716	267			

Tablo 4 incelendiğinde, lise öğrencilerin sınıf düzeyleri ile sportmenlik davranışlarının pozitif davranışları sergileme alt boyutu ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Ancak lise öğrencilerin sınıf düzeyleri sportmenlik davranışlarının negatif davranışlardan kaçınma alt boyutu ile istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 5. Sınıf Düzeyine Göre Beden Eğitimi Dersinin Sportmenlik Davranışına Etkisi (Negatif davranış)

		Ort. Fark	Std. Hata	p
9.sınıf	10.sınıf	-2,12000	1,37272	,498
	11.sınıf	-3,89556	1,50025	,083
	12.sınıf	-7,21500*	1,43048	,000
10.sınıf	9.sınıf	2,12000	1,37272	,498
	11.sınıf	-1,77556	1,50025	,706
	12.sınıf	-5,09500*	1,43048	,006
11.sınıf	9.sınıf	3,89556	1,50025	,083
	10.sınıf	1,77556	1,50025	,706
	12.sınıf	-3,31944	1,55328	,209
12.sınıf	9.sınıf	7,21500*	1,43048	,000
	10.sınıf	5,09500*	1,43048	,006
	11.sınıf	3,31944	1,55328	,209

* $p<0.05$

Tablo 5'e göre, 9. Sınıf ile 10. Sınıf arasında-11.sınıf ile 12. Sınıf arasında beden eğitimi dersinin sportmenlik davranışları ile arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Ayrıca sınıf düzeyi yükseldikçe negatif davranışlardan kaçınma toplam puanlarında artış olduğu gözlemlenmiştir.

TARTIŞMA

Miller ve ark., (2004), kız ve erkek öğrencilerin sportmenlik davranışlarının incelendikleri çalışmalarında, sınıf ikliminde sportmenlik davranışlarının farklı koşullara göre değiştiğini fakat erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre sportmenlik davranışı göstermede daha üstün olduklarını saptamışlardır (Miller ve diğ., 2004). Hacıcaferoğlu ve ark., (2015) çalışmalarında benzer sonuçlar elde etmiş ve erkeklerin sportmenlik davranışı gösterme konusunda kız öğrencilerden daha üstün olduğunu saptamışlardır. Bu çalışmaların aksine Dorak

(2015) ve Kayışoğlu ve ark., (2015)'in çalışmalarında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek sportmenlik davranışı sergileme tutumuna sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmamızda cinsiyet değişkeni açısından sportmenlik davranışlarının değerlendirilmesi sonucunda; sportmenlik davranışları sergileme ölçeğinin pozitif davranışları sergileme toplam puanlarının birbirine çok yakın yakın olduğu görülmektedir. Negatif davranışlardan kaçınma toplam puanlarını; istatistiksel olarak bir anlamlı fark çıkmasa da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalar incelendiğinde farklı ülkelerde ve farklı sınıf ortamlarında sportmenlik davranışı gösterme eyleminin, bulunulan ortama göre değişiklik gösterdiği ve bazen erkek öğrencilerin bazen de kız öğrencilerin sportmenlik davranışlar sergileme durumlarının yüksek çıktığı görülmektedir.

Lise türü değişkeni açısından sportmenlik davranışlarının değerlendirilmesi sonucunda; sportmenlik davranışları sergileme ölçeğinin pozitif davranışları sergileme toplam puanlarının birbirine çok yakın yakın olduğu ve istatistiksel olarak bir fark çıkmadığı görülmektedir. Negatif davranışlardan kaçınma toplam puanlarının; istatistiksel olarak bir anlamlı fark çıkmasa da anadolu lisesi ve spor lisesi öğrencilerinin; meslek lisesi öğrencilerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Koç ve Karabudak (2017), çalışmasında okul türlerine göre sportmenlik davranışlarında her iki cinsiyette anlamlı fark olduğunu tespit etmişlerdir. Normal devlet okullarındaki öğrencilerin sportmenlik davranışlarının imam hatip ortaokulu öğrencilerine göre hem kız erkeklerde daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Bu alanda okul türlerine göre karşılaştırma yapılan başka çalışmaya rastlanmamıştır. Mevcut çalışmalara göre okul türlerinin sportmenlik davranışlarını olumlu ya da olumsuz etkilediğini söyleyebilmek mümkün değildir.

Ortaokul öğrencilerinin sportmenlik davranışlarının incelendiği bir çalışmada, öğrencilerin sınıf düzeyleri ilerledikçe sportmen davranışlarda düşüş meydana geldiği ancak belirleyici bir anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Türkmen ve Varol, 2015). Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir başka çalışmada, öğrencilerin sportmenlik davranışlarının 1. Sınıftan itibaren düşmeye başladığını ve 4. Sınıfa geldiğinde beklenmedik şekilde arttığı tespit edilmiştir (Koç ve Seçer, 2018). Literatür incelendiğinde yaşla birlikte sportmenlik davranışında azalma meydana geldiğini destekleyen çalışmalar mevcuttur (Esentürk, İlhan, & Çelik 2015; Koç & Tamer, 2016).

Sınıf düzeyi değişkeni açısından sportmenlik davranışlarının sonucunda; sportmenlik davranışları sergileme ölçeğinin pozitif davranışları sergileme toplam puanları arasında puan olarak çok az bir fark da olsa istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Negatif davranışlardan kaçınma toplam puanlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit

edilmiştir. Literatürden farklı olarak çalışmamızda sınıf düzeyi arttıkça; yani 9. sınıftan 12. sınıfa kadar çıkıldıkça puanların arttığı saptanmıştır.

SONUÇ

Sonuç olarak; spor ve etik bilinci oluşturmak için beden eğitimi ders müfredatındaki kazanımlar bölümünde fair-play, etik davranışlar, rakibe saygı, hoşgörü, iyilik vb. gibi davranışlara daha sık yer vermesi bu davranışların kazandırılmasına ve sergilenmesine katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

1. **Dowling, F. J., & Karhus, S.**(2011). An analysis of the ideological work of the discourses of “fair play and moral education in perpetuating in equitable gender practices in PETE. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 16 (2), 197-211.
2. **Dorak, F.** (2015). The relationship between personality and sports personship orientations. *Anthropologist*, 19 (3), 597-601.
3. **Drewe-Warren, F.** (2002). *Fair Play in Sport - A Moral Norm System (Ethics And Sport)*. London and New York: Routledge.
4. **Engh-Lodl, K.** (2002). Development a game plan for good sportsmanship. *New Direction for Youth Development*, 108 (9).
5. **Esentürk, O. K., İlhan E. L., & Çelik, O. B.** (2015). Examination of high school students’ sportsmanlike conducts in physical education lessons according to some variability. *Science, Movement and Health*, 15(2, Supplement), 627-634.
6. **Hacıcaferoğlu, S., Selçuk, M. H., Hacıcaferoğlu, B. & Karataş, Ö.** (2015). “Ortaokullarda İşlenen Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin, Sportmenlik Davranışlarına Katkısının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *International Journal of Science Culture and Sport* ,Cilt 4, 557-566.
7. **Kayıoğlu, N.B., Altunkök, M., Temel, C. & Yüksel, Y.** (2015). Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarının incelenmesi: Karabük İli Örneği. *International Journal Of Social Sciences And Education Research*, 1 (3), 865-874.
8. **Koç, Y. & Seçer, E.** (2018). Spor Bilimleri Alanında Eğitim Gören Üniversite Öğrencilerinin Sportmenlik Davranışları ile Saygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *CBÜ Bed Eğt Spor Bil Dergisi* ,2018: 13(2), 247-259.
9. **Koç, Y. & Tamer, K.** (2016). A study on the sportsmanship behaviors of female students in physical education course according to different variables. *Nigde University Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 7(1), 16-27.
10. **Koç Y., & Karabudak A.A.T.** (2017). The relationship between sportsmanship level of secondary school students and their success regarding the religious culture and knowledge of ethics course, *Educational Research and Reviews*, 12(16), 754-761.
11. **Miller, B. W., Roberts, G. C., Ommundsen, Y.** (2004). Effect of motivational climate on sportpersonship among competitive youth male and female foot ball players. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*. 14; 193-202.
12. **Türkmen, M. & Varol, S.** (2015). Beden Eğitimi ve Spor Dersinin Ortaokul Öğrencileri Üzerinde Sportmenlik Davranışı Oluşturma Etkisinin Belirlenmesi: (Bartın İl Örneği). *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, Aralık, 2015; 1: 42-64.